

Ανεξαρτησία των δικαστών και υπεροχή του δικαίου της Ένωσης

Το Δικαστήριο επιβεβαιώνει ότι το δίκαιο της Ένωσης αντιτίθεται σε εθνική διάταξη η οποία απαγορεύει σε εθνικό δικαστήριο να αμφισβητήσει την τήρηση, από ανώτερο δικαστήριο, απαιτήσεων σχετικών με την εγγύηση ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως, και επιβάλλει, εν ανάγκη, την υποχρέωση να κριθεί ανυπόστατη απόφαση που έχει εκδοθεί από μη νομίμως συσταθέν δικαστήριο

προδικαστική παραπομπή – κράτος δικαίου – ανεξαρτησία των δικαστών – άρθρο 19 παρ. 1, δεύτερο εδάφιο ΣΕΕ – αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης – εθνική νομοθεσία και νομολογία που απαγορεύουν στα εθνικά δικαστήρια την αμφισβήτηση της νομιμότητας των δικαστηρίων και των συνταγματικών οργάνων ή τη διαπίστωση ή εκτίμηση της νομιμότητας του διορισμού των δικαστών – έλεγχος, από κατώτερο δικαστήριο, της τήρησης, από ανώτερο δικαστήριο, απαιτήσεων σχετικών με την εγγύηση ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως – Izba Kontroli Nadzyczajnej i Spraw Publicznych (τμήμα εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων) του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Πολωνία) – όργανο το οποίο δεν αποτελεί ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως – υπεροχή του δικαίου της Ένωσης – δυνατότητα να κριθεί ανυπόστατη μια δικαστική απόφαση

ΔΕΕ C-225/22, AW "T", 04.09.2025, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: D. Spielmann, ECLI:EU:C:2025:647 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2, του άρθρου 4 παρ. 3, του άρθρου 6 παρ. 3 και του άρθρου 19 παρ. 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) και της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Sąd Apelacyjny w Krakowie (εφετείο Κρακοβίας), στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της «R» S.A. και της AW «T» sp. z o.o. με αντικείμενο την αναίρεση, από το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο, Πολωνία), κατ' αποδοχή έκτακτης αναίρεσης που άσκησε ο Prokurator Generalny (γενικός εισαγγελέας, Πολωνία), τελεσίδικης απόφασης του Sąd Apelacyjny w Krakowie (εφετείου Κρακοβίας, Πολωνία) και την αναπομπή της υπόθεσης ενώπιον του τελευταίου αυτού δικαστηρίου για εκ νέου κρίση.

Πιο συγκεκριμένα, η αίτηση θέτει ενώπιον του Δικαστηρίου ένα κρίσιμο ζήτημα που άπτεται της σύγκρουσης μεταξύ της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης και της πολωνικής εθνικής νομοθεσίας περί του δικαστικού συστήματος. Το κεντρικό νομικό πλαίσιο της διαφοράς αφορά τον ustawa o Sądzie Najwyższym (νόμο περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου), ο οποίος συνέστησε το Izba Kontroli Nadzyczajnej i Spraw Publicznych (τμήμα εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων). Το πλαίσιο αυτό συμπληρώνεται από εθνικές διατάξεις, συμπεριλαμβανομένων εκείνων του νόμου περί των τακτικών δικαστηρίων και αποφάσεων του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου), οι οποίες απαγορεύουν στα εθνικά δικαστήρια να εξετάζουν τη νόμιμη σύσταση άλλων δικαιοδοτικών οργάνων ή την εγκυρότητα του διορισμού των δικαστών, χαρακτηρίζοντας παρόμοιες ενέργειες ως πειθαρχικό παράπτωμα.

Το ιστορικό της κύριας δίκης αφορά εμπορική διαφορά μακράς διάρκειας επί της οποίας εκδόθηκε τελεσίδικη απόφαση το 2006. Δεκατέσσερα έτη αργότερα, το 2020, ο Γενικός Εισαγγελέας άσκησε έκτακτη αναίρεση κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του νεοσυσταθέντος τμήματος εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων. Στις 20 Οκτωβρίου 2021, δικαστικός σχηματισμός του εν λόγω τμήματος, απαρτιζόμενος από δικαστές των οποίων ο διορισμός αμφισβητείται, αναίρεσε την απόφαση του 2006 και ανέπεμψε την υπόθεση στο εφετείο της Κρακοβίας για εκ νέου κρίση.

Κρίνοντας επί της αναπεμφθείσας υπόθεσης, το αιτούν δικαστήριο εκφράζει σοβαρές αμφιβολίες για μια απόφαση του τμήματος εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Πολωνίας. Το εθνικό δικαστήριο υποστηρίζει ότι ο δικαστικός σχηματισμός που εξέδωσε την απόφαση δεν αποτελεί δικαστήριο που έχει συσταθεί νομίμως κατά την έννοια του δικαίου της ΕΕ, λόγω θεμελιωδών πλημμελειών στη διαδικασία διορισμού των δικαστών του. Ωστόσο, το ίδιο δικαστήριο δεσμεύεται από την πολωνική εθνική νομοθεσία και τις αποφάσεις του Συνταγματικού Δικαστηρίου, οι οποίες απαγορεύουν ρητά στα εθνικά δικαστήρια να αξιολογούν τη νομιμότητα των διορισμών δικαστών, καθιστώντας μια τέτοια έρευνα πειθαρχικό παράπτωμα. Αυτό δημιουργεί άμεση σύγκρουση μεταξύ των υποχρεώσεων του βάσει του εθνικού δικαίου και της απαίτησης του δικαίου της ΕΕ για διασφάλιση αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας από ανεξάρτητο δικαστήριο. Το δικαστήριο υπογραμμίζει το συστημικό πρόβλημα δικαστηρίων που δεν πληρούν τις απαιτήσεις ενός ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως, κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης, να εκδίδουν δεσμευτικές αποφάσεις, ιδίως όταν

αναιρούν τελεσίδικες αποφάσεις μέσω εκτάκτων αναιρέσεων. Ως εκ τούτου, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να αποστείλει προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο.

Το ΔΕΕ έκρινε ότι το άρθρο 19 παρ. 1, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, και η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, συνεπάγονται ότι ένα εθνικό δικαστήριο, ακόμη και κατώτερο, υποχρεούται να αφήσει ανεφάρμοστο οποιονδήποτε εθνικό νόμο ή δεσμευτική απόφαση συνταγματικού δικαστηρίου που το εμποδίζει να αξιολογήσει εάν ένα δικαιοδοτικό όργανο συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας του άρθρου 19 παρ. 1 ΣΕΕ. Επιπλέον, ο εθνικός δικαστής υποχρεούται να χαρακτηρίσει ως ανυπόστατη απόφαση που έχει εκδοθεί από όργανο που δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο συσταθέν με νόμο, χωρίς οι αρχές του δεδικασμένου και της ασφάλειας δικαίου να μπορούν να προβληθούν λυσιτελώς προκειμένου να εμποδίσουν τον χαρακτηρισμό αυτό.

Παρατηρήσεις

Έλλη Τσιτσιπά*

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η σχολιαζόμενη απόφαση εντάσσεται σε μια μακρά λίστα αποφάσεων του Δικαστηρίου, εκδοθέντων είτε επί αιτημάτων για έκδοση προδικαστικής απόφασης¹ είτε επί προσφυγών της Επιτροπής κατά της Πολωνίας², σχετικά με την κρίση του κράτους δικαίου στην Πολωνία και την επίδρασή της στην οργάνωση του εθνικού δικαστικού συστήματος και στην ανεξαρτησία των δικαστών. Φέρνει στο προσκήνιο τις σχέσεις των εθνικών δικαστηρίων μεταξύ τους και τον ρόλο που καλείται να επιτελέσει το ΔΕΕ σε αυτές, προκειμένου να διασφαλίσει τις αρχές της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης.

Πιο συγκεκριμένα, η απόφαση έρχεται να αποσαφηνίσει τις συνέπειες που επέρχονται όταν εκδίδεται μια απόφαση ανώτατου δικαστηρίου που δεν πληροί τις απαιτήσεις περί ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως. Συμπληρώνει, με αυτόν τον τρόπο, την εκτενή νομολογία του ΔΕΕ σχετικά με τις υποχρεώσεις των κρατών μελών στο πλαίσιο του άρθρου 19 παρ. 1 της ΣΕΕ και άπτεται λεπτών δικονομικών ζητημάτων σε σχέση τόσο με την οργάνωση του δικαστικού συστήματος εντός των κρατών μελών και τις ιεραρχικές σχέσεις των δικαστηρίων μεταξύ τους (υπό II), όσο και με την δικονομική αντιμετώπιση αποφάσεων που δεν έχουν εκδοθεί από «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 19 παρ. 1 της ΣΕΕ, ερμηνευομένου υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη (υπό III).

II. Η εκτίμηση των απαιτήσεων σχετικά με την εγγύηση ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως από κατώτερο δικαστήριο

Το ΔΕΕ, εξετάζοντας τα τρία πρώτα προδικαστικά ερωτήματα, αναλύει κατά πόσον το άρθρο 19 παρ. 1 ΣΕΕ, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, και η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία και νομολογία εθνικού συνταγματικού δικαστηρίου που υποχρεώνουν εθνικό δικαστήριο να δεσμεύεται από απόφαση ανώτερου δικαστικού σχηματισμού, του οποίου η σύνθεση είναι θεμελιωδώς πλημμελής. Το ΔΕΕ επιβεβαιώνει ότι, μολονότι η οργάνωση της δικαιοσύνης αποτελεί αρμοδιότητα των κρατών μελών, η άσκησή της οφείλει να συμμορφώνεται με το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως με

* ΜΑΕ, Δικηγόρος, Επιστ. Συνεργάτης ΚΔΕΟΔ, Γραφείο Προγραμμάτων

¹. Βλ. σχετικά: ΔΕΕ C-216/18 PPU, *Minister for Justice and Equality (Πλημμέλειες του δικαστικού συστήματος)*, 25.07.2018, ECLI:EU:C:2018:586, ΔΕΕ C-585/18, A.K. (*Ανεξαρτησία του πειθαρχικού τμήματος του Ανωτάτου Δικαστηρίου*), 19.11.2019, ECLI:EU:C:2019:982, ΔΕΕ C-824/18, A.B. κ.λπ. (*Nomination des juges à la Cour suprême – Recours*), 02.03.2021, ECLI:EU:C:2021:153, ΔΕΕ C-487/19, W. Ż. () και *des affaires publiques de la Cour suprême – Nomination*), 06.10.2021, ECLI:EU:C:2021:798, ΔΕΕ C-748/19, *Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim*, 16.11.2021, ECLI:EU:C:2021:931, ΔΕΕ C-562/21 PPU, *Openbaar Ministerie (Tribunal établi par la loi dans l'État membre d'émission)*, 22.02.2022, ECLI:EU:C:2022:100, ΔΕΕ C-615/20, YP κ.λπ. () και *suspension d'un juge*), 13.07.2023, ECLI:EU:C:2023:562, ΔΕΕ C-718/21, *Krajowa Rada Sądownictwa (Maintien en fonctions d'un juge)*, 21.12.2023, ECLI:EU:C:2023:1015, ΔΕΕ C-146/23, *Sąd Rejonowy w Białymstoku*, 25.02.2025, ECLI:EU:C:2025:109.

². Βλ. σχετικά: ΔΕΕ C-619/18, *Επιτροπή/Πολωνία (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου)*, 11.07.2019, ECLI:EU:C:2019:615, ΔΕΕ C-192/18, *Επιτροπή/Πολωνία (Ανεξαρτησία των τακτικών δικαστηρίων)*, 05.11.2019, ECLI:EU:C:2019:924, ΔΕΕ C-791/19, *Επιτροπή/Πολωνία (Régime disciplinaire des juges)*, 15.07.2021, ECLI:EU:C:2021:596, ΔΕΕ C-204/21, *Επιτροπή/Πολωνία () και vie privée des juges*), 05.06.2023, ECLI:EU:C:2023:442, ΔΕΕ C-448/23, *Επιτροπή/Πολωνία (Contrôle ultra vires de la jurisprudence de la Cour – Primauté du droit de l'Union)* (υπόθεση εν εξελίξει).

την απαίτηση για αποτελεσματική δικαστική προστασία από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει συσταθεί νομίμως³.

Κεντρική θέση στο σκεπτικό του Δικαστηρίου κατέχει η πάγια νομολογία του, ιδίως η απόφαση στην υπόθεση *Krajowa Rada Sądownictwa*⁴. Στην εν λόγω απόφαση, το ΔΕΕ είχε ήδη κρίνει ότι το τμήμα εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων της Πολωνίας, το όργανο που εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση στην κύρια δίκη, δεν συνιστά ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης⁵. Η κρίση αυτή βασίστηκε σε συστηματικά και πραγματικά στοιχεία που περιέβαλλαν τον διορισμό των δικαστών του, τα οποία προκαλούσαν εύλογες αμφιβολίες ως προς το ανεπηρέαστό τους από εξωτερικές επιρροές⁶. Το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η διαπίστωση αυτή ισχύει για όλους τους δικαστές του εν λόγω τμήματος που διορίστηκαν υπό τις ίδιες πλημμελείς συνθήκες, καθώς και ότι η παρουσία έστω και ενός μόνο τέτοιου δικαστή αρκεί για να καθιστά παράνομη τη σύνθεση ολόκληρου του δικαστικού σχηματισμού⁷.

Κατά συνέπεια, το ΔΕΕ επικαλείται την αρχή της υπεροχής για την επίλυση της σύγκρουσης μεταξύ των απαιτήσεων του δικαίου της Ένωσης και των εθνικών κανόνων. Αναφέρεται στην απόφασή του στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Πολωνίας*⁸, με την οποία έκρινε ότι οι πολωνικές εθνικές διατάξεις που απαγορεύουν στα δικαστήρια να ελέγχουν τους διορισμούς δικαστών και θεμελιώνουν πειθαρχική ευθύνη για τέτοιες ενέργειες, είναι ασύμβατες με το δίκαιο της Ένωσης⁹. Ως εκ τούτου, ένα εθνικό δικαστήριο όχι μόνο μπορεί, αλλά υποχρεούται, να αφήσει ανεφάρμοστο οποιονδήποτε εθνικό νόμο ή δεσμευτική απόφαση συνταγματικού δικαστηρίου που το εμποδίζει να αξιολογήσει εάν ένα δικαιοδοτικό όργανο συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις του άρθρου 19 παρ. 1 ΣΕΕ¹⁰. Το ΔΕΕ καταλήγει ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν επιτρέπει σε έναν εθνικό δικαστή να δεσμεύεται από απόφαση δικαστικού οργάνου που δεν πληροί τα ενωσιακά πρότυπα δικαστικής ανεξαρτησίας, και κάθε εθνικός κανόνας που παρακωλύει αυτή την αξιολόγηση πρέπει να παραμερίζεται¹¹.

Το Δικαστήριο λοιπόν βασίστηκε σε υφιστάμενη νομολογία του στο πλαίσιο της οποίας είχε ήδη την ευκαιρία να επιβεβαιώσει ότι κάθε εθνικό δικαστήριο θα πρέπει να είναι σε θέση να διαπιστώσει αν η διαδικασία διορισμού δικαστή πάσχει πλημμελειών που σχετίζονται με τις απαιτήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας και εγείρουν αμφιβολίες σχετικά με την τήρηση των απαιτήσεων αυτών¹². Ωστόσο, όπως επισημαίνει και ο Γεν. Εισαγγελέας¹³, η παρούσα απόφαση έρχεται για πρώτη φορά να εφαρμόσει την πάγια νομολογιακή γραμμή του Δικαστηρίου σε μια «κάθετη σχέση» μεταξύ εθνικών δικαστηρίων. Σε αντίθεση με προηγούμενες αποφάσεις που αφορούσαν τον έλεγχο των απαιτήσεων ανεξαρτησίας και αμεροληψίας του άρθρου 19 παρ. 1 ΣΕΕ από δικαστήρια της ίδιας βαθμίδας¹⁴ ή από διαφορετικά τμήματα του ίδιου δικαστηρίου¹⁵, η απόφαση του Δικαστηρίου στην παρούσα υπόθεση επιβεβαιώνει ότι η ύπαρξη ιεραρχικής σχέσης μεταξύ του δικαστηρίου που διενεργεί τον έλεγχο, αφενός, και του δικαστηρίου που ελέγχεται, αφετέρου, δεν έχει καμία επίδραση στην ήδη επιβεβαιωμένη ερμηνεία των υποχρεώσεων που πηγάζουν από το άρθρο 19 παρ. 1 ΣΕΕ και την αρχή της υπεροχής¹⁶. Επομένως, το κατώτερο ιεραρχικά εφετείο της Κρακοβίας οφείλει, με βάση το δίκαιο της Ένωσης, να αφήσει ανεφάρμοστες τις αποφάσεις του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Πολωνίας

³. Σκ. 44 της σχολιαζόμενης απόφασης.

⁴. ΔΕΕ C-718/21, *Krajowa Rada Sądownictwa* (Maintien en fonctions d'un juge, ό.π., σημ. 1.

⁵. Μάλιστα είχε ήδη προηγηθεί σχετική απόφαση του δικαστηρίου του Στρασβούργου: ΕΔΔΑ *Dolińska-Ficek και Ozimek κατά Πολωνίας* (Προσφυγές Nos 49868/19 και 57511/19), απόφαση 8ης Νοεμβρίου 2021 του Πρώτου Τμήματος.

⁶. Σκ. 49-55 της σχολιαζόμενης απόφασης.

⁷. Ibid, σκ. 57.

⁸. ΔΕΕ C-204/21, *Επιτροπή Πολωνία () και vie privée des juges*), ό.π., σημ. 2.

⁹. Σκ. 58-60 της σχολιαζόμενης απόφασης.

¹⁰. Ibid, σκ. 61-62.

¹¹. Ibid, σκ. 63.

¹². ΔΕΕ C-585/18, A.K. (*Ανεξαρτησία του πειθαρχικού τμήματος του Ανωτάτου Δικαστηρίου*), ό.π., σημ. 1, σκ. 152-153, ΔΕΕ C-824/18, A.B. κ.λπ. (*Nomination des juges à la Cour suprême – Recours*), ό.π., σημ. 1, σκ. 136, ΔΕΕ C-204/21, *Επιτροπή Πολωνία () και vie privée des juges*), ό.π., σημ. 2, σκ. 130-131, ΔΕΕ C-748/19, *Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim*, ό.π., σημ. 1, σκ. 74 και 87.

¹³. Προτάσεις του Γεν. Εισαγγελέα Dean Spielmann, C-225/22, AW "T", 10.04.2025, ECLI:EU:C:2025:270, σημ. 41-43.

¹⁴. ΔΕΕ C-824/18, A.B. κ.λπ. (*Nomination des juges à la Cour suprême – Recours*), ό.π., σημ. 1.

¹⁵. ΔΕΕ C-585/18, A.K. (*Ανεξαρτησία του πειθαρχικού τμήματος του Ανωτάτου Δικαστηρίου*), ό.π., σημ. 1, ΔΕΕ C-487/19, *W. Ż. () και des affaires publiques de la Cour suprême – Nomination*), ό.π., σημ. 1, ΔΕΕ C-748/19, *Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim*, ό.π., σημ. 1.

¹⁶. Βλ. σχετικά τις προτάσεις του Γεν. Εισαγγελέα, σημ. 44. Σε αντίθεση με τον Γεν. Εισαγγελέα, το ίδιο το Δικαστήριο δεν αναφέρεται ρητά στην ιεραρχική σχέση μεταξύ των δύο εθνικών δικαστηρίων.

που του απαγορεύουν να ελέγξει αν ένα άλλο ανώτερο ιεραρχικά όργανο, εν προκειμένω το τμήμα εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων του Ανώτατου Δικαστηρίου, αποτελεί ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως.

Το συμπέρασμα αυτό ξεχωρίζει τη σχολιαζόμενη απόφαση σε σχέση με την υφιστάμενη νομολογία του Δικαστηρίου για το κράτος δικαίου και την οργάνωση του δικαστικού συστήματος στην Πολωνία. Ωστόσο, δεν είναι η πρώτη φορά που το Δικαστήριο κλήθηκε να λάβει θέση στη σύγκρουση μεταξύ δικαστηρίων διαφορετικών βαθμίδων¹⁷. Σε αυτό το πλαίσιο, η δικονομική αυτονομία της οποίας απολαμβάνουν τα κράτη μέλη κατά την οργάνωση του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί το δικαστικό τους σύστημα και ιεραρχούνται τα εθνικά δικαστήρια περιορίζεται από την ανάγκη διασφάλισης της υπεροχής και της πλήρους αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης. Ταυτόχρονα, το Δικαστήριο λειτουργεί ως «σύμμαχος» των κατώτερων εθνικών δικαστηρίων που επιθυμούν να επιτελέσουν τον ρόλο τους ως ενωσιακοί δικαστές και να αναζητήσουν προστασία έναντι εθνικών νομοθετικών ρυθμίσεων ή νομολογιακών πρακτικών αντίθετων με το δίκαιο της Ένωσης.

III. Ο χαρακτηρισμός της «δικαστικής» απόφασης ως ανυπόστατης

Εξετάζοντας το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο καθορίζει τις έννομες συνέπειες μιας απόφασης που εκδόθηκε από δικαιοδοτικό όργανο το οποίο κρίθηκε ότι δεν συνιστά ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει συσταθεί νομίμως, κατά τα επιτασσόμενα από το άρθρο 19 παρ. 1 ΣΕΕ. Το κεντρικό ζήτημα είναι εάν μια τέτοια απόφαση πρέπει να θεωρείται νομικά «ανυπόστατη» ή μια υφιστάμενη πράξη την οποία ένα κατώτερο δικαστήριο δύναται απλώς να μην εφαρμόσει. Το Δικαστήριο κρίνει ότι η απαίτηση του άρθρου 19 παρ. 1 ΣΕΕ συνιστά σαφή και ακριβή υποχρέωση αποτελέσματος για τα κράτη μέλη. Επικαλούμενο τη νομολογία του στην υπόθεση *W.Ż.*¹⁸, αποφαίνεται ότι, για την πλήρη αποτελεσματικότητα της διάταξης αυτής, μια απόφαση προερχόμενη από όργανο που στερείται της ιδιότητας του νόμιμου δικαστηρίου πρέπει να θεωρείται ανυπόστατη. Η προσέγγιση αυτή κρίνεται ως αναγκαία συνέπεια για τη διασφάλιση της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης¹⁹.

Το ΔΕΕ διευκρινίζει ότι, υπό αυτές τις συνθήκες, αρχές όπως η ασφάλεια δικαίου ή το δεδικασμένο δεν μπορούν να προβληθούν προκειμένου να εμποδίσουν ένα εθνικό δικαστήριο να καταλήξει σε αυτό το συμπέρασμα²⁰. Στο συγκεκριμένο δικονομικό πλαίσιο της κύριας δίκης, όπου η προσβαλλόμενη απόφαση αναιρείσε τελεσίδικη απόφαση και ανέπεμψε την υπόθεση στο κατώτερο δικαστήριο, η δικαστική διαδικασία δεν έχει περατωθεί. Ως εκ τούτου, προκειμένου το αιτούν δικαστήριο να διαφυλάξει την υπεροχή του δικαίου της Ένωσης, όχι απλώς δύναται, αλλά υποχρεούται, να θεωρήσει την απόφαση αναπομπής του τμήματος εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων ως νομικά ανυπόστατη²¹.

Η απάντηση του Δικαστηρίου στο συγκεκριμένο ερώτημα είναι ιδιαίτερα κρίσιμη, ιδίως αν αναλογιστεί κανείς το εύρος της κρίσης του κράτους δικαίου στην Πολωνία και τα πολλαπλά πλήγματα που έχει δεχθεί η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης στη χώρα. Όπως προκύπτει και από την ίδια την απόφαση, «[...] στο πολωνικό δικαστικό σύστημα υπάρχουν επί του παρόντος δικαστήρια τα οποία, μολονότι δεν πληρούν τις απαιτήσεις ενός ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως, κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης, εκδίδουν εντούτοις αποφάσεις»²². Το Δικαστήριο, επομένως, βασίζεται σε προηγούμενη του νομολογία²³ προκειμένου να θεμελιώσει την υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων να κρίνουν ως ανυπόστατες αποφάσεις που έχουν εκδοθεί από όργανο που δεν πληροί τις απαιτήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας του άρθρου 19 παρ. 1 ΣΕΕ. Η υποχρέωσή αυτή υφίσταται εφόσον ο χαρακτηρισμός της απόφασης ως ανυπόστατης είναι αναγκαίος προκειμένου να διασφαλιστεί η υπεροχή του δικαίου της Ένωσης, λαμβάνοντας υπόψη την οικεία δικονομική κατάσταση. Αυτό είναι, σύμφωνα με το Δικαστήριο, αναγκαίο στη συγκεκριμένη περίπτωση δεδομένου ότι, με την απόφαση του τμήματος εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων, η υπόθεση αναπέμφθηκε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου για εκ νέου κρίση.

¹⁷. Βλ. ενδεικτικά: ΔΕΚ C-243/78, *Simmenthal/Επιτροπή*, 05.03.1980, ECLI:EU:C:1980:65, ΔΕΕ C-614/14, *Ognyanov*, 05.07.2016, ECLI:EU:C:2016:514, ΔΕΕ C-430/21, *RS (Effet des arrêts d'une cour constitutionnelle)*, 22.02.2022, ECLI:EU:C:2022:99.

¹⁸. ΔΕΕ C-487/19, *W. Ż. () και des affaires publiques de la Cour suprême – Nomination*), ό.π., σημ. 1.

¹⁹. Σκ. 66-67 της σχολιαζόμενης απόφασης.

²⁰. Ibid, σκ. 68.

²¹. Ibid, σκ. 69.

²². Ibid, σκ. 22.

²³. ΔΕΕ C-487/19, *W. Ż. () και des affaires publiques de la Cour suprême – Nomination*), ό.π., σημ. 1, σκ. 161.

Ήδη με αφορμή την απόφαση W.Ż., η υποχρέωση ενός δικαστηρίου να χαρακτηρίσει ως ανυπόστατη την απόφαση ενός οργάνου που δεν αποτελεί «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 19 παρ. 1 ΣΕΕ χαρακτηρίστηκε ως ιδιαίτερα σημαντική εξέλιξη, η οποία μάλιστα μπορεί να οδηγήσει και στη θεμελίωση ενός νέου ένδικου μέσου που θα πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους τα εθνικά δικαστήρια που βρίσκονται αντιμέτωπα με εθνικές πράξεις που αντιτίθενται στο δίκαιο της Ένωσης²⁴. Αυτό που είχε ήδη επισημανθεί ωστόσο είναι ότι οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες υφίσταται αυτή η υποχρέωση (ή ενεργοποιείται το νέο αυτό ένδικο μέσο) είναι προς το παρόν ασαφείς. Με βάση ποια κριτήρια θα πρέπει να αποφασίσει το εθνικό δικαστήριο αν επαρκεί να αφήσει την αντίθετη με το ενωσιακό δίκαιο εθνική πράξη ανεφάρμοστη ή αν απαιτείται, για τη διασφάλιση της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, να τη χαρακτηρίσει ως ανυπόστατη και έτσι να την εξαφανίσει από τον νομικό κόσμο σαν να μην υφίστατο ποτέ; Στη σχολιαζόμενη απόφαση, το Δικαστήριο δεν αφήνει περιθώρια αμφιβολίας στο αιτούν δικαστήριο, καθώς ρητά διαπιστώνει ότι η απόφαση του μη νομίμως συσταθέντος τμήματος έκτακτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων πρέπει να θεωρηθεί ως ανυπόστατη, προκειμένου να διασφαλιστεί η υπεροχή του δικαίου της Ένωσης²⁵.

Τέλος, σε σχέση με τις αρχές του δεδουλευμένου και της ασφάλειας δικαίου, το Δικαστήριο επιβεβαιώνει ότι δεν χωρά η επίκλησή τους προκειμένου να μην κριθεί ως ανυπόστατη μια απόφαση που έχει εκδοθεί από όργανο που δεν τηρεί τις απαιτήσεις περί ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως. Αυτή η διαπίστωση, αν και αυτονόητη, αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα αν αναλογιστεί κανείς ότι το ίδιο το εξαιρετικό ένδικο μέσο με βάση το οποίο εκδόθηκε η απόφαση του τμήματος έκτακτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων έχει δεχθεί σφοδρή κριτική ακριβώς λόγω αμφιβολιών ως προς τη συμμόρφωσή του με την αρχή της ασφάλειας δικαίου, ενώ «[...] θα ήταν τουλάχιστον παράδοξο να θεωρηθεί ότι απόφαση που εκδίδεται επί τέτοιου εξαιρετικού ένδικου μέσου πρέπει να διατηρήσει την ισχύ της για τον λόγο ότι έχει περιβληθεί με δεδουλευμένο»²⁶.

IV. Καταληκτικές παρατηρήσεις

Η σχολιαζόμενη απόφαση επιβεβαιώνει και ενισχύει περαιτέρω τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το κράτος δικαίου και την ανεξαρτησία των δικαστών στην Πολωνία, ενώ η σημασία της σχολιαζόμενης απόφασης επισημάνθηκε και από τον ίδιο τον Υπουργό Δικαιοσύνης στη Πολωνία²⁷. Το αιτούν δικαστήριο έχει στη διάθεσή του τα αναγκαία εργαλεία προκειμένου να διασφαλίσει την υπεροχή και την αποτελεσματικότητα του ενωσιακού δικαίου στην υπόθεση ενώπιόν του και να αμυνθεί απέναντι στις εθνικές ρυθμίσεις και πρακτικές που θέτουν σε κίνδυνο την ανεξαρτησία του. Λαμβάνοντας, ωστόσο, υπόψιν τις συστημικές πλημμέλειες του πολωνικού δικαστικού συστήματος και τον αριθμό των δικαστών που έχουν διοριστεί τα τελευταία χρόνια με αμφιβόλου νομιμότητας διαδικασίες, αναρωτιέται κανείς πώς θα εφαρμοστεί η συγκεκριμένη απόφαση στην πράξη στο πλαίσιο παρόμοιων διαφορών που θα ανακύψουν στο μέλλον. Η εφαρμογή των κρίσεων του Δικαστηρίου σε μελλοντικές υποθέσεις επαφίεται αποκλειστικά στη διάθεση του εκάστοτε εθνικού δικαστή²⁸. Για παράδειγμα, είναι μάλλον απίθανο ένας «νέος» δικαστής που διορίστηκε στο πλαίσιο των νομοθετικών αλλαγών που επέφερε η κυβέρνηση του Κόμματος Νόμου και Δικαιοσύνης (PiS) να θελήσει να ελέγξει αν συνάδελφός του, που διορίστηκε υπό τις ίδιες συνθήκες, πληροί τις απαιτήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας ενός δικαστηρίου που έχει συσταθεί νομίμως και, εν ανάγκη, να χαρακτηρίσει μια απόφασή του ως ανυπόστατη προκειμένου να διασφαλίσει την υπεροχή του δικαίου της Ένωσης.

²⁴ M. DOUGAN, The Primacy of Union Law Over Incompatible National Measures: Beyond Disapplication and Towards a Remedy of Nullity?, CML Rev., 2022, σσ. 1301-1332, R. MAŃKO / P. TACIK, Sententia non existens: A new remedy under EU law? Waldemar Zurek (W. Z.), CML Rev., 2022, σσ. 1169-1194.

²⁵ Σκ. 69 της σχολιαζόμενης απόφασης. Ωστόσο, λιγότερο επιτακτική είναι η διατύπωση του Γεν. Εισαγγελέα στις Προτάσεις του, καθώς προτείνει διαζευκτικά η υπό κρίση απόφαση είτε να αφεθεί ανεφάρμοστη είτε, εφόσον είναι αναγκαίο, να κηρυχθεί ανυπόστατη, βλ. σημ. 87. Βλ. σχετικά και: B. GRABOWSKA-MOROZ, Neutralising the Captured Court: Case AW ‘T’ and Its Impact on Polish Judiciary, VerfBlog, 17.10.2025.

²⁶ Βλ. σημ. 85-86 των Προτάσεων του Γεν. Εισαγγελέα.

²⁷ M. SKÓRA, Null and Void. The CJEU Judgment on Poland's Chamber of Extraordinary Control and Public Affairs, VerfBlog, 16.09.2025.

²⁸ Βλ. M. DOUGAN, The Primacy of Union Law Over Incompatible National Measures: Beyond Disapplication and Towards a Remedy of Nullity?, ό.π., σημ. 24, σ. 1329.